

In memoriam

Arvo Krikmann

21. juuli 1939 – 27. veebruar 2017

Humanitaarteadusi on tabanud valus kaotus. 27. veebruari varahommikul lahkus meie hulgast pärast rasket haigust Eesti üks mainekam ja rahvusvaheliselt tunnustatum folklorist, folkloori lühivormide, kujundkõne ja huumori uurija, kolleeg, õpetaja ja sõber Arvo Krikmann.

Arvo Krikmann sündis 21. juulil 1939. aastal Virumaal väiketaluniku peres. 1957. aastal lõpetas ta Väike-Maarja Keskkooli ja 1962. aastal Tartu Ülikooli ajaloo-keeleteaduskonna eesti keele ja kirjanduse alal. Juba tema diplomitöö rahvanaljanditest oli kirjutatud nii professionaalsel tasemel, et vääris kohe trükis avaldamist. Aastatel 1962–1969 töötas Arvo Krikmann Eesti Kirjandusmuuseumi rahvaluule osakonnas teaduri ja vanemteadurina. Pärast aspirantuuri Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi juures aastatel 1970–1972 kaitses ta 1975. aastal samas kandidaadiväitekirja vanasõnade sisu ja maailmavaate uurimise probleemide kohta.

Alates 1973. aastast töötas ta Keele ja Kirjanduse Instituudis (alates 1994 Eesti Keele Instituudis) nooremteaduri, arvutuslingvistika sektori vanemteaduri, folkloristika osakonna vanemteaduri, peateaduri ja parömioloogia töörühma juhataja, vanemteaduri ja teemajuhi ametikohtadel. 1998. aastal anti talle filosoofiadoktori kraad väitekirja “Sissevaateid folkloori lühivormidesse I. Põhimõisteid, žanrisuhteid, üldprobleeme” eest.

Aastatel 2000–2014 töötas Arvo Krikmann vanemteadurina Eesti Kirjandusmuuseumis. Eesti Teaduste Akadeemia liikmeks valiti Arvo Krikmann 1997. aastal.

Arvo Krikmann oli silmapaistev teadlane, kelle teeneks oli eesti rahvaluule käsitlemise rahvusvaheliselt nähtavaks tegemine. Tema sulest või kaasautorlusel on ilmunud üle kahesaja kirjutise, tema hingelähedased uurimisteemad olid folkloori lühivormid, folkloori geograafilise leviku probleemid, rahvahuumor, kujundkõne- ja huumoriteooria. Tema rahvaluuleuuringutega oli tihedalt seotud eesti vanema kirjakeele, kujundkõne ja murdekeele analüüs. Viimastel kümnenditel rakendas Arvo Krikmann rahvaluuletekstide (sh huumori) uurimisel kognitivistlikke ja lingvistilisi meetodeid. Tema töid loeti ja tunti, tema töödele viidati nii Eestis kui väljaspool Eestit.

Akadeemik Krikmann oli suurväljaannete “Eesti vanasõnad” (I–V, 1980–1988), “Eesti mõistatused” (I–II, 2001–2002; III:1, 2012; III:2, 2013) ja mitmete teiste kaas- või peakoostaja ja toimetaja. Alles äsja ilmus trükist Arvo Krikmanni koostatud “Laustud sõna lagub. Valik eesti vanasõnu”, mille kunagine tiraaž hävitati 1975. aastal.

1990. aastate arvutiajastu saabudes sai ta suurt innustust infotehnoloogia võimalustest. Tema koostatud ja toimetatud andmebaasid ning e-väljaanded on harukordsed, sest enamasti oli ta ise nende tehniline teostaja. Kolleegid mäletavad hästi kirjandusmuuseumi kabinetiseinale kinnitatud mõtetera “Virk tipib viis päeva, laisk kirjutab makro”. Ta koostas ja täiendas folklooriandmebaasi, humanitaarile erandlikult kirjutas arvutiprogramme (esimesed neist Wordi makrodena) oma ainestiku süstematiseerimiseks ja uurimiseks, inspireerides sellega ka kolleege. Ta oli esimesi folkloorse internetiainese analüüsijaid Eestis.

Teadustöö kõrval tegutses Arvo Krikmann ka meeldejäädava õppejõuna. Aastatel 1992–2005 võis teda näha von Bocki maja koridorides, teksajakk seljas ja aukartustäratavalt paks loengukonspekt käes, kiirustamas Tartu Ülikooli erakorralise professorina pidama loengut folkloori lühivormidest ja nende allikaloost, rahvahuumorist, ütluste semantikast või kujundkõne teooriast. Kriku – nii nagu teda tundsid kolleegid, sõbrad ja üliõpilased – loengud ja loengumaterjalid internetis olid alati ülimalt põhjalikkusega ette valmistatud ja viimseni viimistletud. Ta oli paljude edukalt kaitstud magistri- ja doktoritöö juhendaja. Tema andekus, teadmised ja erialale pühendumine on olnud asendamatuks eeskujuks kogu meie nooremale folkloristide põlvkonnale.

Arvo Krikmann oli mitme Eesti ja välismaise teadusorganisatsiooni, toimetuskolleegiumi, juhtkomitee ning teadusnõukogu liige. Ta oli Soome Kirjanduse Seltsi, Kalevala Seltsi, Academia Scientiarum et Artium Europaea, Emakeele Seltsi ja Akadeemilise Rahvaluule Seltsi liige ning Rahvusvahelise Rahvajutu-uurimise Ühingu (ISFNR), Rahvusvahelise Parömioloogia Assotsiatsiooni (AIP – IAP) ja Emakeele Seltsi auliige, muuhulgas USAs ilmuva aastaraamatu “Proverbium” toimetuskolleegiumi liige. Arvo Krikmanni tööd on tunnustatud Valgetähe III klassi teenetemärgi (1998), Eesti Vabariigi teaduspreemia (1999), Balti Assamblee teaduspreemia (2004), Eesti Kultuurkapitali

aastapreemia (2004), Soome Kalevala Seltsi Lõikustänupüha auhinna (2013) ja Eesti Teaduste Akadeemia Paul Ariste nimelise medaliga (2014). Samal aastal pälvis ta ka Ferdinand Johann Wiedemanni keeleauhinna eesti rahvaluule väikevormide suureks kirjutamise ning lingvistilise folkloristika arendamise eest, huumoriküllase keele- ja keeleanalüütilise huumorikäsitluse eest, eesti sõnakultuuripärandi rahvusvahelise tutvustamise ning humanitaarteaduste edendamise eest.

Arvo Krikmanni erialase edu saladuseks võib pidada sulamit ülimest andekusest, töökusest ja pühendumusest, mida kannustasid pidev poisikeselik huvi ja uudishimu. Kolleegid ja õpilased jäävad Arvo Krikmanni mäletama kui erakordselt säravat teadlast, uskumatult sügava eruditsiooniga suurt inimest.

Eesti Kirjandusmuuseumi folkloristika osakond